

Зінченко І.Л.,
аспірант кафедри
кримінального процесу
Національної юридичної академії
імені Ярослава Мудрого

ПРАВО ОБВИНУВАЧЕНОГО НА ЗАХИСТ ПРИ ОБРАННІ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ВЗЯТТЯ ПІД ВАРТУ

Приоритетною проблемою політико-правової думки, що має багатовікову історію, є захист свободи та особистої недоторканості людини і громадянина. У системі природних та невідчужуваних прав людини права і свободи мають особливе місце, ступінь їх захищеності - безумовний показник рівня зрілості та розвинутості правової держави. Тому аналіз цієї проблеми виявляється вкрай важливим як у практичному плані, так і в політико-правовому, оскільки дозволяє визначити реальні орієнтири в політиці держави стосовно людини, її прав та свобод.

Перш за все, слід визначитись з підставами набуття особою статусу обвинуваченого, оскільки в кримінальному судочинстві початок здійснення кримінального переслідування пов'язаний з набуттям особою певного процесуального статусу. Відповідно до ч. 1 ст. 43 КПК обвинуваченим визнається особа, відносно якої винесено постанову про притягнення в якості обвинуваченого, який набуває право на захист. Згідно зі ст. 2 КПК одним із завдань кримінального судочинства є забезпечення правильного застосування закону, з тим, щоб кожний, хто вчинив злочин, був притягнутий до відповідальності. Найбільшу актуальність право обвинуваченого на захист набуває під час розгляду суддею подання про обрання стосовно нього запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

Взяття під варту - це запобіжний захід, який полягає в позбавленні волі на певний строк обвинуваченого (підозрюваного), підсудного і утриманні їх у місцях попереднього ув'язнення. Застосування цього запобіжного заходу суттєво обмежує права людини і, в першу чергу, право на свободу та особисту недоторканість, яке гарантоване Конституцією України (ст. 29), Загальною декларацією прав людини (ст.9), Європейською конвенцією про захист прав і основних свобод людини (ст.5). Тому актуальним на сьогодні є питання стосовно захисту прав обвинуваченого. Взяття під варту, як правовий інститут, обраний з урахуванням чинного законодавства, має багато вад. Відповідно до ч.1 ст.155 КПК взяття під варту, як запобіжний захід, застосовується у справах про злочини, за які законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад три роки. Якщо розуміти зміст цієї статті буквально, то майже кожний обвинувачений у злочині, за який законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на три роки і більше, може бути на законних підставах взятий під варту. Проте згідно з п.3 ст.9 Міжнародного пакту про громадські і політичні права тримання під вартою осіб, які чекають судового розгляду їхньої справи, не повинно бути загальним правилом. Взяття під варту може застосовуватись відповідно до закону лише в тому разі, коли воно є розумним і необхідним, тобто за наявності підстав вважати, що обвинувачений (підозрюваний) буде намагатися ухилитися від слідства і суду або від виконання процесуальних рішень, перешкоджати встановленню істини у справі або продовжувати злочинну діяльність. В Постанові Пленуму Верховного Суду України "Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового слідства" від 25. 04. 2003 справедливо зазначено, що подання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту повинно містити дані про злочин, у вчиненні якого особа обвинувачується, та його кримінально-правову класифікацію. Крім того, необхідно враховувати особисту характеристику обвинуваченого. Тому, виходячи з принципу економії правових запобіжних заходів, в законі необхідно зазначити, що взяття під варту може застосовуватись тільки при наявності достатніх даних стверджувати, що інші запобіжні заходи не забезпечать належної поведінки обвинуваченого (підозрюваного).

Під час розгляду подання про призначення запобіжного заходу у вигляді взяття під варту закон передбачає участь захисника. Тому окремого коригування потребують положення КПК щодо порядку запрошення і призначення захисника. Так, особа, яка провадить дізнання, слідчий, суд зобов'язані надати обвинуваченому, який звернувся до них з обґрунтованим клопотанням, допомогу у встановленні зв'язку з захисником або з особами, які можуть запросити захисника. Адже, у особи, яка утримується під вартою, можуть виникнути певні складнощі щодо встановлення зв'язку з переліченими особами. У свою чергу, таке положення сприятиме як найшвидшій реалізації права обвинуваченого на захист, а саме - вступу захисника у процес без невинуватих затримок. У кримінально-процесуальному законодавстві невирішеним є питання, як бути, коли обвинувачений бажає запросити декількох захисників, але за відсутністю коштів чи з інших об'єктивних причин не може цього зробити. Виходячи зі змісту ч.4 ст. 47 КПК відповідний суб'єкт, який веде кримінальний процес, має призначати лише одного захисника. Але, як зазначає Європейський суд з прав людини, беручи до уваги те значення, яке має в демократичному суспільстві право на справедливе відправлення правосуддя, будь-які заходи, що обмежують право на захист, повинні бути продиктовані суворою необхідністю. Тому, якщо особа вчинила декілька злочинів і бажає запросити захисників, які спеціалізуються у здійсненні захисту у справах про ці злочини, але не може це зробити за відсутністю коштів, їй слід призначити декількох захисників:

Підсумовуючи вище викладене, необхідно ще раз підкреслити, що посадові особи, які здійснюють кримінальне переслідування, зобов'язані у відповідності з положеннями чинного кримінально-процесуального законодавства України забезпечувати права та законні інтереси обвинуваченого шляхом створення умов для реалізації передбачених Конституцією України та КПК України прав.

**Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого**

**Американська Асоціація Юристів/Програма
Реформування Кримінального
Законодавства в Україні
Інститут вивчення проблем злочинності
Академії правових наук України**

**РОЛЬ ЗАХИСНИКА У ДОСУДОВОМУ СЛІДСТВІ
ПРИ ОБРАННІ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ,
НЕ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВЗЯТТЯМ ПІД ВАРТУ**

ХАРКІВ - КИЇВ - 2006